

INSTITUT CIRKULÁRNÍ EKONOMIKY

OPĚTOVNÉ VYUŽITÍ A RE-USE CENTRA

Červen 2017
Praha



ÚVOD

V rámci naší organizace, Institutu Cirkulární Ekonomiky, z.ú. (zkráceně INCIEN) se zaměřujeme na inovativní environmentální management. Společně se svými partnery pracujeme na projektech, které umožňují přechod z lineárního chodu systému na cirkulární. Poskytujeme analytické a vzdělávací programy stejně tak, jako projektový management pro jednotlivce, firmy i obce v oblasti životního prostředí. Za dobu naší působnosti se nakládání s odpadem a prevence jeho vzniku stalo jedním z klíčových témat, kterému se věnujeme.

Proto jsme vytvořili krátkou informační brožuru jejímž cílem je seznámit Vás se základními principy a zejména benefity opětovného využívání věcí, které nás v každodenním životě obklopují a které se často na konci doby, po kterou nám slouží, stanou odpadem.

Pojďme spolu pracovat na přechod k cirkulárnímu fungování společnosti, ve které se na odpady díváme jako na zdroje.

Ing. Soňa Jonášová
zakladatelka INCIEN

PROČ SE VĚNOVAT OPĚTOVNÉMU VYUŽITÍ?

Opětovné využití (1), opravy a renovace jsou srdcem prevence vzniku odpadu, která by měla být prioritou předcházející samotné odpadové hospodářství. Zamezit produktům, aby se staly odpady je tím nejlepším způsobem jak zachovat jejich energii a materiály v nich obsažené na nejvyšší možné úrovni a vyhnout se zátěži spojené s nakládáním s odpady. Dnešní spotřebitel je nabádán obměňovat staré produkty za nové a naopak odrazován od oprav vysokými cenami, omezenou dostupností náhradních dílů a designem produktů, který opravy často ani neumožňuje. Přesto si ale lidé stále častěji uvědomují hodnotu věcí a opětovné využití se těší rostoucí oblibě - ať již jde o internetové platformy umožňující výměnu zboží z druhé ruky, opravárenské kavárny (Repair Café) či bleší trhy.

Pokud je předmět odložen a stane se odpadem, příprava pro opětovné využití (2) je cestou jak obnovit jeho funkci a zamezit znehodnocení. Předměty odložené jako odpad skrývají velký potenciál - až jedna třetina věcí, které končí na sběrných dvorech odpadů jsou stále využitelné (3).

Evropská unie, která se v současné době snaží přehodnotit nakládání s přírodním zdroji a materiálními toky v členských státech, připravuje změny v odpadové legislativě, které by měly zajistit odklon od lineárního charakter současné ekonomiky směrem k takzvaného oběhovému hospodářství (cirkulární ekonomika). Oběhové hospodářství zohledňuje limity naší planety a má za cíl zajistit cirkulaci materiálů, snížit produkci odpadů a skrz změnu výrobních a spotřebitelských modelů také vytvářet pracovní příležitosti (4). Opětovné využití a příprava pro opětovné využití v tomto konceptu zásadní a jejich význam se odrazí i v odpadovém hospodářství ČR.

OPĚTOVNÉ VYUŽITÍ JAKO PŘÍLEŽITOST

Opětovné využití skýtá příležitost pro pozitivní změny v několika sférách. Efekt, který přináší přesahuje rámec nakládání s odpady a může vyústit ve zlepšení nejen stavu životního prostředí ale i kvality života v místní komunitě (5).

Environmentální benefits

- zachování hodnoty materiálů a energie obsažených v produktech a udržení jejich původní funkce, což přispívá k prevenci čerpání dalších surovin na výrobu nových produktů a nižší produkci skleníkových plynů
- snížení množství odpadu určeného k recyklaci, energetickému využití či skládkování
- zvyšování povědomí společnosti a vytváření vztahu k hodnotám uchovaným ve věcech, které používáme; vytváření alternativy k „vyhazovací“ mentalitě západního světa

Sociální benefits

- vytváření lokálních pracovních míst pro osoby s nízkou kvalifikací
- prostor pro vytváření rekvalifikačních tréninků a pozic pro sociálně vyloučené osoby, dlouhodobě nezaměstnané či jinak znevýhodněné osoby
- vytváření smysluplných dobrovolnických pozic například pro seniory, nezaměstnané, či osoby se zdravotním postižením
- poskytování kvalitních produktů dostupných pro domácnosti s nízkými příjmy
- reintegrace a zvyšování kvality života znevýhodněných skupin občanů
- budování soběstačných a odolných místních komunit

Centra opětovného využití mohou přinést nezanedbatelný společenský prospěch, především pokud jsou vedena s jasnou sociální misí, například jako sociální podnik. Činnosti spojené s opětovným využitím poskytují vysoký potenciál pro vytváření pracovních pozic, jelikož jsou manuálně náročné (sběr, třídění, čištění, opravy atd.). Potenciál je mnohem vyšší než u ostatních činností v oblasti odpadového hospodářství jako je recyklace, skládkování či spalování. Výpočty ukazují, že je možné vytvořit až 80 pracovních pozic na 1000 tun odpadu připraveného k opětovnému využití (6). Osoby, kterým je daná příležitost osvojit si nové dovednosti mají nejen větší šanci uspět na trhu práce ale i znovu nalézt svojí hodnotu a sebevědomí.

Ekonomické benefity

- snížení nákladů na odstraňování odpadu
- snižování nezaměstnanosti a poskytnutí pracovní příležitosti osobám s problematickým umístěním na klasickém trhu práce
- posilování lokální ekonomiky
- zisk z prodeje v second hand obchodech



PRAKTICKY: CENTRA OPĚTOVNÉHO VYUŽITÍ (1/2)

V praxi funguje v Evropě opětovné využití většinou formou takzvaných center opětovného vyžití (re-use centra), která sdružují sběr, úpravu a prodej předmětů z druhé ruky. Nastavení jejich fungování se liší a je závislé na místní legislativě, tradicích i mentalitě. V každém případě je žádoucí respektovat existující struktury a pokud možno docílit komunikace a spolupráce různých aktérů v oblasti odpadového hospodářství, jako jsou obce, odpadové společnosti a kolektivní systémy sběru. Je přitom nutné brát v úvahu, s jakými typy materiálu se bude nakládat (textil, elektro, nábytek, věci do domácnosti), jaký bude způsob jejich sběru (kontejnery, podomní sběr, vyhrazený prostor ve sběrném dvoře) a status (odpad, „neodpad“) a řídit se z toho vyplývající legislativou. Při plánování zřízení re-use centra je třeba (7):

Stanovit si výchozí bod a shromáždit výchozí data

- vytvořit odhad množství materiálu k opětovnému vyžití
- identifikovat místní organizace pracující v této oblasti a určit možné oblasti spolupráce
- zmapovat související legislativu (odpadová legislativa, zadávání veřejných zakázek atd.)
- určit potřeby dané lokality v oblasti sociálního začleňování a cílové skupiny obyvatelstva

PRAKTICKY: CENTRA OPĚTOVNÉHO VYUŽITÍ (2/2)

Stanovit si cíle

- typy materiálů, způsob jejich sběru a skladování
- kapacita provozu a možnost budoucího růstu
- velikost potenciálu pro vytvoření pracovních pozic

Připravit strategii

- zapojit zainteresované strany a zahájit komunikaci za účelem porozumění priorit všech zúčastněných (např. aktéři v oblasti sociálního začleňování versus místní odpadové firmy, environmentální a sociální odbor místní samosprávy)
- naplánovat různé možnosti fungování re-use centra včetně ekonomického plánu
- po vybrání nejlepší strategie přesně popsat konkrétní kroky, včetně časového a finančního plánu
- sledování a vyhodnocení průběhu na základě předem vybraných indikátorů (např. množství sebraného materiálu, příjmy z prodeje, počet vytvořených pracovních míst, počet zákazníků atd.)

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE

Alelyckan Eko-park: Vše pod jednou střechou (Göteborg, Švédsko)

Alelyckan je sběrný dvůr a recyklační centrum vlastněné a provozované městem Göteborg, které posunulo místní odpadové hospodářství o stupeň výše. Ke klasickému sběrnému dvoru zde bylo vybudováno centrum opětovného využití s možností odložit použitelný nábytek, textil, elektroniku a věci pro domácnost. Mezi návštěvníky a zákazníky centra jsou vedle místních obyvatel i soukromé firmy, které sem přivádí možnost odevzdat, prodat do komise či pořídit použité demoliční komponenty.

Odevzdané věci jsou vyčištěny, opraveny a nabídnuty v místním second hand obchodu. V komplexu tohoto „eko-parku“ najdou návštěvníci i restauraci, opravnu kol či koutek se zbožím vyrobených z recyklovaných materiálů. Komfortní odložení odpadů a nepotřebných věcí tak může být doprovázeno příjemně stráveným časem při lovení pokladů z druhé ruky či nad šálkem kávy a otevírá nový pohled na to, jak může vypadat zelená alternativa k odpoledni prožitém v obchodním centru.

Při příjezdu do sběrného dvora projdou návštěvníci nejprve třídící halou, kde jsou vyškoleným personálem aktivně otázeni, zda se mezi věcmi, které chtějí odložit najdou funkční či opravitelné kusy. Po této selekci pokračují ke klasickému stanovišti k odložení odpadů k recyklaci či nebezpečných odpadů. Aktivní přístup obsluhy a společné vytřídění předmětů je velmi důležité, jelikož velká část návštěvníků si není vědoma možnosti odložit věci k opětovnému použití.

Činnost centra pro opětovné využití ročně zabrání vzniku 360 tun odpadu. Pokud by každé recyklační centrum ve Švédsku nabízelo tyto služby, 5 % z odložených odpadů by mohlo být znovu využito (8).

Centrum umožnilo vznik řady pracovních pozic pro osoby s problematickým uplatněním na trhu práce. Zisk z prodeje je věnován na rozvoj činnosti centra a dobročinné účely (podpora osob drogově závislých, se zdravotními problémy apod.). Dalším sociálním efektem je zmíněný posun vnímání spotřebitelského chování a možnost lidem na vlastní oči ukázat, jaká část věcí, které běžně vyhazují má ještě šanci na druhý život.



MOŽNOSTI FINANCOVÁNÍ

Operační program životního prostředí

Prioritní osa 3.1 Prevence vzniku odpadů

Mezi hlavní cíle patří snížit množství odpadů z výroby, příprava výrobků na konci životnosti pro opětovné použití a podpora zavádění tzv. systému door-to-door.

Typy podporovaných projektů a aktivit

Podporované aktivity:

- předcházení vzniku komunálních odpadů,
- předcházení vzniku průmyslových odpadů (např. aplikace technologií, které sníží měrné množství odpadů vznikající ve výrobě).

Příklady podporovaných projektů:

- podporování realizace nebo modernizace technologií, jejichž výstupem bude menší množství produkováných odpadů na jednotku výrobku, řešících primárně nakládání s odpady daného podniku, budování míst pro předcházení vzniku komunálních odpadů (např. pro nábytek, textil, BRKO), zavádění tzv. systému „door-to-door“ (systém předcházení vzniku domovních odpadů u občanů, tzv. ode dveří ke dveřím).

Více informací o výzvě: <http://www.opzp.cz/podporovane-oblasti/3-1-prevence-vzniku-odpadu?id=29>

ZDROJE

1. Opětovné použití jsou postupy, kterými jsou výrobky nebo jejich části, které nejsou odpadem, znovu použity ke stejnému účelu, ke kterému byly původně určeny (Zákon o odpadech č. 185/2001 Sb.)
2. Příprava pro opětovné využití je způsob využití odpadů zahrnující čištění nebo opravu použitých výrobků nebo jejich částí a kontrolu provedenou osobou oprávněnou podle zvláštního právního předpisu spočívající v prověření, že použitý výrobek nebo jeho část, které byly odpady, jsou po čištění nebo opravě schopné bez dalšího zpracování opětovného použití (Zákon o odpadech č. 185/2001 Sb.)
3. rx3 (2013) All Island Bulky Waste Reuse Best Practice Management Feasibility Study
4. EEA Report (2016) Circular economy in Europe Developing the knowledge base
5. WRAP (2015) Guide How to make re-use a strategic priority
6. RREUSE (2015) Briefing on job creation potential in the re-use sector
7. WRAP (2015) Guide How to establish a re-use baseline for your area
8. <http://www.innovationseeds.eu/Policy-Library/Core-Articles/Alelyckan-Re-Use-Park-In-Gothenburg.kl>

POTŘEBUJETE VÍCE INFORMACÍ?

Pokud Vás zaujalo téma center opětovného použití či jiných systémů, díky kterým můžeme společně předcházet vzniku odpadů, neváhejte nás kontaktovat. Rádi Vám poradíme, propojíme s odborníky nebo zajistíme osvětové aktivity pro Vás či obyvatele Vaší obce.

Kontakt pro obce: Laura Mitroliosová, laura@incien.org

Kontakt pro firmy: Soňa Jonášová, sona@incien.org

Poděkování patří Ing. Janě Žůrkové,
která svými zkušenostmi a
znalostmi přispěla velkou měrou k
vytvoření této publikace.

INSTITUT CÍRKULÁRNÍ EKONOMIKY

PRAHA, ČERVEN 2017

